



Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

ISSN: 2148-2292

12 (1) 2025

Academic Journal of History and Idea

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 11.09.2024

Kabul tarihi | Accepted: 28.01.2025

Yayın tarihi | Published: 25.02.2025

Lala Mikayilzade

<https://orcid.org/0000-0001-9664-115X>

PhD in Pedagogy, Leading Researcher ANAS Institute of Oriental Studies named after acad. Z.M. Bunyadov, Azerbaijan, lala-mak70@mail.ru

Atıf Künyesi | Citation Info

Mikayilzade, L. (2025). Azerbaycan Kurikulum Eğitim Modelinde İletişimsel Konuşmanın Gelişim Sorunları. *AkademikTarih ve DüşünceDergisi*, 12 (1), 276-283.

Azerbaycan Kurikulum Eğitim Modelinde İletişimsel Konuşmanın Gelişim Sorunları

Öz

Makale, Kurikulum eğitim modelinde iletişimsel konuşmanın geliştirilmesine ayrılmıştır. İletişimsel konuşma, özel bir çalışma konusu olan bir dil bölümüdür. Öğrencilerin sözlü ve yazılı konuşma becerilerini geliştirmek bu bölümün ana görevlerinden biridir. 2015 yılından bu yana Azerbaycan dili programlarında ve ders kitaplarında tutarlı konuşmayı geliştirmek amacıyla metinlerden yararlanılmaktadır. Bu metinlere dayanarak öğrencilerin sözlü ve yazılı konuşmaları geliştirilir. İletişimsel konuşmanın temel hedeflerinden biri, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek, onlara edindikleri bilgileri konuşma aktivitesinde kullanmayı öğretmek ve kendi konuşmaları üzerinde kontrol kazandırmaktır. Bu çalışmada iletişimsel konuşmanın gereklilikleri incelenmekte ve iletişimsel konuşma alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik yöntem ve araçlar analiz edilmektedir. Çağdaş bir eğitim programı olan Kurikulum'a göre, her sınıfta yazma içerik satırında uygulamalı yazma örneklerine yönelik standartlar belirlenmiştir. Bu yazma becerilerinin oluşumu öğrencilerin toplumdaki ihtiyaçlarına göre hesaplanmaktadır. Çalışmada ayrıca iletişimsel konuşmanın gelişimine sadece Azerbaycan dili dersinde değil, diğer konularla bağlantılı olarak da dikkat çekilmiştir. Makale ayrıca iletişimsel konuşmanın aşamalarını incelerken anlatım ve deneme yazmanın önemini de tartışmaktadır. Bu bağlamda makalede öğrencilerin iletişim olanaklarını genişletmenin yolları da incelenirken literatür kaynakları kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Müfredat, İletişimsel Konuşma, Öğrenci, Öğretmen, Azerbaycan, Kurikulum



<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Problems of Development of Communicative Speech in Azerbaijan Kurikulum Education Model

Abstract

The article is devoted to the development of communicative speech in the Kurikulum training model. Communicative speech is a language section, which is a special subject of study. Developing students' oral and written speaking skills is one of the main tasks of this section. Since 2015, texts have been used in Azerbaijani language programmes and textbooks to develop coherent speech. Based on these texts, students' oral and written speech is developed. One of the main goals of communicative speaking is to develop students' language skills, to teach them to use the acquired knowledge in speaking activity and to give them control over their own speech. This study examines the requirements of communicative speech and analyses the methods and tools for developing communicative speech habits. According to Kurikulum, a modern educational programme, standards for practical writing examples are set in the writing content line in each grade. The formation of these writing skills is calculated according to the needs of students in society. The study also draws attention to the development of communicative speech not only in the Azerbaijani language course, but also in connection with other subjects. The article also discusses the importance of writing narratives and essays while analysing the stages of communicative speech. In this context, literature sources were used in the article while examining the ways of expanding students' communication possibilities.

Keywords: Curriculum, Communicative Speech, Student, Teacher, Azerbaijan, Kurikulum

Giriş

Müfredat dünya çapında en yaygın eğitim modellerinden biridir ve reformların bir yönüdür. Müfredat kavramı ilk kez 70'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde tanıtıldı. Daha sonra (1876'da) bir terim olarak oluşturuldu ve geliştirildi ve 1918'den beri uygulanmaktadır. Müfredat Latince bir kelimedir. "Bilim", "yol", "yön", "koşu" anlamına gelmektedir. İşlem sonrasında yabancı ülkelerin sözlüğüne "müfredat planı", "program", "eğitim kursu" gibi terimler eklenmektedir. 1990'lı yılların sonundan itibaren Azerbaycan Türkçesi'nin söz varlığına dahil edilerek terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Program, 2008 yılından bu yana uygulanmaktadır.

Toplumda yeni ilişkilerin oluşması, sosyal ağların hayatımızda giderek daha fazla yer alması, bunlar aracılığıyla yabancı insanlarla iletişim kurulması, son yıllarda ülkemizde düzenlenen dünya standartlarındaki etkinliklere ek olarak yurtdışındaki bazı eğitim kurumlarıyla ilişkilerin kurulması (Formula 1, Eurovision, İslam Oyunları vb.) bunun sonucunda ülkemize gelen yabancı akını ve diğer etkenler ülkemizdeki müfredat sisteminin uygulanmasını daha da hızlandırmıştır. Müfredat, içeriği, organizasyonu ve değerlendirilmesine ilişkin tüm konuları yansıtan kavramsal çerçeve bir belgedir (Kurikulum, 2008). Müfredat, mevcut eğitim sisteminin yeniden oluşturulmuş bir programdır ve eğitimin temelini oluşturan bir belge olarak dünya

çapında kabul görmektedir. Ülkemizdeki önceki eğitim sisteminde öğretmenler sınıfta otoriterdi. Ödevleri kontrol eder, dersle ilgili sorular sorar, sonra da yeni dersi anlatır, değerlendirmeleri yürütür ve dersi tamamlarlardı. Yani eski sistemdeki öğretmen öğrencinin beynine yerleştirdiği teoriyi, formülleri ve kuralları ezber yoluyla öğrencilere sunardı. Ancak bu rejim artık çağdaş eğitim sistemine ve öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermemektedir, tam olarak yanıt vermiyor. Çünkü yeni nesil daha çok araştırarak öğrenmeye meraklı çalışıyor. Eğer bir öğrenci öğrendiği formülü uygulayabiliyorsa o zaman bilgisini göstermiş olur bunu bir beceriye dönüştürebildi. Öğrenci, bilgisini uygulayarak yalnızca beceriler kazanmakla kalmaz, öğrenci alışkanlıkları, değerleri ve nitelikleri gibi yeterlilikleri de içerir oluşturuldu. V-XI. sınıflar için Azerbaycan dili dersi müfredat eğitim programı, bu sınıflardaki dersin özelliklerini, Azerbaycan dilinin öğretiminin hedef ve amaçlarını ve dersin içeriği, organizasyonu ve değerlendirilmesiyle ilgili tüm özellikleri yansıtmaktadır. Azerbaycan dilinin ortaöğretim kurumlarında öğretilmesi, milli menfaatler ve devletçilik açısından önemli konulardan biridir. Dünya ülkelerinde ana dilin öğretilmesi, ulusal düşüncenin şekillenmesinde önemli bir araçtır. İşte bu nedenle anadil, bu değerlerin oluşumunda önemli bir rol oynar. Her öğrenci ilkokula belli bir konuşma becerisiyle başlar ve ileri sınıflarda bu beceriler en üst seviyeye ulaşır. Okullarda tutarlı konuşmanın geliştirilmesine yönelik çalışmaların müfredat programına göre sistemli, tutarlı ve düzenli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

1.Kurikulum Eğitim Modelinde İletişimsel Konuşma

İletişimsel konuşma, özel bir çalışma konusu olan bir dil bölümüdür. Öğrencilerin sözlü ve yazılı konuşma becerilerini geliştirmek bu bölümün ana görevlerinden biridir. İletişimsel konuşmanın temel hedeflerinden biri, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek, onlara edindikleri bilgileri konuşma aktivitesinde kullanmayı öğretmek ve kendi konuşmaları üzerinde kontrol sağlamaktır. İletişimsel konuşmanın teorik temelleri akılda tutulmalı ve her akademik yıl bu becerilerin geliştirilmesine yardımcı olacak çalışma ve görevlerden yararlanılmalıdır. Okullarımızda iletişimsel konuşma becerilerini geliştirmek için birçok yöntem ve araç kullanılmaktadır. Modern bir eğitim programı olan müfredatta ağırlıklı olarak her sınıfta yazılı içerik satırında uygulamalı yazı örneklerine ilişkin standartlar bulunmaktadır (Kurikulum, 2015). Bu yazma becerilerinin oluşumu öğrencilerin toplumdaki ihtiyaçlarına göre hesaplanır. İletişimsel konuşmanın gelişmesiyle öğrencilerin konuşmasının akıcı, etkili, tutarlı ve anlaşılır olması gerekir. Bunun için iki önemli koşulun karşılanması gerekir:

1. Öğrenci ifade edeceği görüşün içeriğini doğru anlamalıdır.
2. İfade edilecek fikir dilbilgisi ve üslup açısından doğru olmalıdır.

Dolayısıyla öğrencilerin iletişimsel konuşmasını geliştirmek için içerik ve biçimin dikkate alınması gerektiği açıktır. İletişimsel konuşmanın gelişimi sadece Azerbaycan dili dersinde değil, diğer konularla bağlantılı olarak da yapılmalıdır. Okullarda yapılan gözlemler öğretmenlerin konuşma gelişimine ayrılan zamanı doğru kullanmadıklarını göstermektedir. İletişimsel konuşmayı geliştirmek, öğrencilerin dış dünyayı doğru bir şekilde algılamalarını, onu dilbilgisi ve üslup açısından okuryazar bir şekilde ifade etmelerini sağlar. Öğrencilerin yazılı konuşmalarına hakim olabilmek için öncelikle sözlü konuşmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

İletişimsel konuşmanın gereklilikleri tam olarak anlaşılmadan, bunu öğrencilere aşlamak imkansızdır. İletişimsel konuşma şu koşulları gerektirir:

1. İletişimsel konuşmanın içeriği eksiksiz olmalıdır.
2. Aktarılan konuşma mantıksal olarak tutarlı olmalıdır. İletişimsel bir konuşma oluştururken onu oluşturan cümleler arka arkaya gelmeli, biri diğerini tamamlamalıdır.
3. Aktarılan konuşma üslup açısından doğru olmalı, sözcük açısından zengin kelimelere izin verilmelidir.
4. Aktarılan konuşma saf ve temiz olmalıdır.
5. İletişimsel konuşma öğrencilerde bağımsızlığı geliştirmelidir.

Öğrencilerin bağımsız olarak makale, bildiri ve makale yazabilmeleri için öncelikle sözlü konuşma becerilerini geliştirmeleri gerekir (Həsənov, 2011). İfadeler ve denemeler öğrencilerin düşünme ve konuşmalarının gelişmesinde oldukça önemlidir. Öğretmen, öğrencilerin ifade ve kompozisyon yazmayı öğrenmeleri konusunda duyarlı olmalıdır.

2. Kurkulum modelinde İletişimsel Konuşmanın Gelişim Sorunları

Kurkulum modelinde iletişimsel konuşmanın ilk aşaması bir ifadedir ve bir sonraki aşama bir makale ve bir denemedir. Anlatım yazısı yazarken sadece metinde anlamı bilinmeyen kelimelerle sınırlı kalmamak gerekir. Metindeki zor kelime ve ifadeler önceden tanımlanmalı, Azerbaycan Türkçesi derslerinde bu kelimelerin yazılışına, telaffuzuna, anlamlarının açıklanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmen bir açıklama yazarken metni önceden planlamalıdır. Öğrenci bir ifade yazarken öncelikle metnin içeriğini tanıy ve daha sonra bu içeriği kendi sözleriyle ifade eder. İfade yazmanın amacı, öğrencilerin öğretmen tarafından okunan metnin içeriğini anlamaları ve bunu başkalarına uygun bir biçimde aktarabilmeleridir. Öğretmen sınıfta metni okurken baştan itibaren okumaya hazırlanır. Evde birkaç kez okuyup içeriğini ve fikirlerini öğrendikten sonra öğrencilere okur. Bu tür etkileyici okuma, öğrencilerin metnin içeriğini anlamalarını sağlar. Çünkü öğrenci dinleyici rolündedir. Bu nedenle öğretmenin metni doğru okuması öğrencilerin metni anlaması için önemli bir durumdur. Denemeler öğrencilerin

bilgi edinmelerine, hafızalarını güçlendirmelerine, yazım becerilerini geliştirmelerine ve iletişimsel konuşmayı geliştirmelerine yardımcı olur. Anlatım yazımı için metin seçerken öğrencilerin bilgi ve eğitimini etkilemesine dikkat etmek gerekir. Bu nedenle metin seçimine büyük bir sorumlulukla yaklaşmak gerekir. İfadelerin öğretilmesi ve kontrol edilmesi aynı amaca hizmet etse de yazılış şekillerinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Yani öğretmen öğretim ifadesinin yazılması sırasında sıraların arasında dolaşırken ihtiyacı olanlara, özellikle de zayıf öğrencilere yardım eder ancak yazım kontrolünde bunu yapmaz. Bu bağlamda bazen 2 saat yazım denetiminin yapılmasına, 1 saat ise cümle öğretimine ayrılır. İfade yazma üç aşamadan geçer:

1. Anlatım yazımına hazırlık aşaması
2. Bildirinin yazılması
3. Hataları yazmak, değerlendirmek ve üzerinde çalışmak.

Buradan bakıldığında dersin belli bir kısmının beyanın hazırlanmasına, diğer kısmının ise icrasına ayrıldığı görülmektedir. İfadenin kalitesi büyük ölçüde buna hazırlık derecesine bağlıdır. Bir beyanın yazılması için hazırlık aşağıdaki gibidir:

1. Defterler dağıtıldıktan sonra öğretmen konuyu duyurur ve tahtaya yazar ve metni bir kez okur.
2. Metinden zor kelime ve ifadeler seçilir, açıklanır ve bir plan yapılır.
3. Daha sonra öğretmen metni ikinci kez okur.
4. Dersin 20-25 dakikası açıklamanın hazırlanmasına, geri kalanı ise uygulanmasına ayrılmıştır.

Bazen öğretmenler beyanı yazarken hata yaparlar. Genellikle ifadenin planı tahtaya yazılır ancak bazı öğretmenler bunu not defterine yazar. Planı bir not defterine yazmanız tavsiye edilmez. Bu da mantıksal doğruluğu yansıtmaz. Plan tüm sınıflardaki öğrenciler için tasarlandığından kullanımı genel olmalıdır. Bazen açıklamanın planı hazırlanırken çeşitliliğe izin verilir. İfadenin planı 3 biçimdedir: 1) soru cümlesi, 2) ünlem cümlesi, 3) isim cümlesi.

Planın ilk paragrafı herhangi bir biçimde başlamışsa diğerleri de o biçimde olmalıdır. İfade metinleri de dikkatle seçilmelidir.

1. Anlatım için seçilen materyal konuya göre renkli olmalıdır.
2. Öğrencilerin yaş özelliklerine uygun olmalıdır.
3. Anlatım için seçilen materyal dil açısından kaliteli olmalı, öğrenciyi zora sokacak kelime ve cümleler bulunmamalıdır.
4. Anlatım materyali öğrencinin yaşam deneyimine göre seçilmelidir.

İfadenin türüne ve içeriğine göre basitten karmaşığa doğru ilerlemek gerekir.

Kompozisyon yazmanın iletişimsel konuşmanın gelişiminde büyük önemi vardır. Yaratıcı hayal gücünün meyvesi olan denemeler, konuşma gelişiminin en yüksek aşamasıdır. Kompozisyon yazarken öğrenciler düşüncelerini tam, açık ve tutarlı bir şekilde ifade etme becerisi kazanırlar."İfade yazma öğrencilerin zihinsel aktivitelerini artırır, analiz-kompozisyon becerilerini geliştirir. Öğrenciler kompozisyon yazarken gerekli materyali seçmeyi, analiz etmeyi ve sistematize etmeyi, kendi sözleriyle gerekçelendirmeyi ve fikirlerini tutarlı bir şekilde ifade etmeyi öğrenirler (Məhərrəmov, 2014). Büyük eğitimci K. D. Ushinsky şunu söyledi: denemeler, gerçek terimler olmalı, yani öğrenciler bu terimleri sözlü ve yazılı olarak bağımsız görüşlerini ifade etmek için kullanmalı, başkalarının cümlelerini yan yana koymakla meşgul olmamalıdır (Ushinskiy,1948). Kompozisyonlarda öğrenciler sadece konuyu bilirler. Yaşam deneyimlerine ve bilgilerine dayanarak bu konuyla ilgili bir makale yazmalıdırlar. Kompozisyon yaratıcılığa dayalıdır ve öğrenci kompozisyonu kendi fikirleriyle yazar. Yazılı bir makale geliştirmek çok fazla pratik gerektirir. Yazılı bir makale, sözlü bir makalenin yalnızca grafiksel bir temsili değildir. Bu nedenle, yazılı iletişimsel konuşmanın geliştirilmesine yönelik dersler önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenci kompozisyon yazarken bir yandan konuşmasını kontrol eder.Bu durum onun yazıları üzerinde düşünmesine ve onları daha da geliştirmesine fırsat yaratır. Bir bildiri ve kompozisyon yazarken öğrenci fikirlerini, kelimelerini ve cümlelerini bildiği gibi metne girer.

Öğrencilerin alt sınıflarda kompozisyon yazmaya başladıkları, üst sınıflarda ise bunun daha da geliştiği bilinmektedir. Öğrencilerde kompozisyon yazma alışkanlığının oluşturulması öğretmenin sıkı çalışmasını ve çabasını gerektirir. Öğretmen öğrencilere istediği zaman makale yazdırmalıdır. Öğretmen öğrencilerinin okur-yazar olmasını istiyorsa, onlara serbest bir konu hakkında makale yazmayı öğretmelidir. Öğretmen öğrencilerin kompozisyon yazarken ek materyal kullanmasını engellemelidir. Öğrencinin hangi konu üzerine makale yazacağını önceden bilmemesi gerekir. Öğretmen öğrencileri seçeneklerle birlikte kompozisyon yazmaya hazırlamalıdır. Öğretmen, sınav ve eğitim yazıları sırasında öğrencilerin üç konu etrafında hazırlanmasını sağlamalıdır. Kompozisyon konuları sıkı çalışma, doğa, çeşitli bayramlar ve tarihi günler, vatanımız vb. kapsamalıdır. Üç tür makale vardır:

1. Gelişme biçimindeki denemeler (masal, hikâye).
2. Betimleyici yazılar
3. Yargılama yazıları

Okullarımızda kendine özgü biçim olanaklarına sahip farklı gramer yapıları kullanılmaktadır. Makaleler ve kompozisyonlar ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, öğrenciler yazılarında hata yaparlar. Öğretmen bu hataları tespit etmeli ve sistematik olarak bunlar üzerinde

çalışmalıdır. Modern eğitim sisteminin müfredatlarında bu konuya özel önem verilmiştir. Öğretmenlere yönelik ders kitapları ve öğretim yardımcı programları, dil kurallarından ziyade öğrencilerin iletişimine, fikirlerini açık ve akıcı bir şekilde ifade etmesine odaklanmaktadır. Bu nedenle tutarlı konuşma becerisini geliştirme konusu büyük önem taşımaktadır. Ayrıca tutarlı bir konuşmanın içerik olarak eksiksiz, üslup olarak doğru ve mantıksal olarak tutarlı olması gerektiği de unutulmamalıdır. Bahsettiğimiz tüm bu temel unsurların öğrencilere öğretim sürecinde aşılması gerekmektedir. Son olarak bu konunun günümüzde de güncelliğini koruduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç

Azerbaycan müfredat eğitim modelinde tutarlı konuşma konusu önem taşımaktadır. Hem sözlü hem de yazılı konuşmanın önemi büyüktür. Makalede tutarlı konuşmanın gelişim aşamaları incelenmektedir. İletişimsel konuşmanın temel amaçlarından biri öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek, edindikleri bilgileri konuşma etkinliklerinde nasıl kullanacaklarını öğretmek ve kendi konuşmaları üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlamaktır. İletişimsel konuşmanın teorik temelleri akılda tutulmalı ve her eğitim öğretim yılında bu becerilerin geliştirilmesine yardımcı olacak alıştırmalar ve görevler kullanılmalıdır. Yapılan araştırmalar dikkate alındığında tutarlı konuşma konusunun Azerbaycan müfredat eğitim modelinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Hem sözlü, hem de yazılı konuşmanın önemi büyüktür. Makalede tutarlı konuşmanın gelişim aşamaları incelenmektedir. İletişimsel konuşmanın temel amaçlarından biri öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek, edindikleri bilgileri konuşma etkinliklerinde nasıl kullanacaklarını öğretmek ve kendi konuşmaları üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlamaktır. İletişimsel konuşmanın teorik temelleri akılda tutulmalı ve her eğitim öğretim yılında bu becerilerin geliştirilmesine yardımcı olacak alıştırmalar ve görevler kullanılmalıdır. Tutarlı konuşmanın bir diğer özelliği ise konuşanların iletişim yeteneklerini genişletmesi ve onlarda düşünme, öğrenme, konuşma becerilerinin yanı sıra konuşma türlerini de oluşturmasıdır.

Kaynaklar

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Təhsil Problemləri İnstitutu. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili fənni üzrə təhsil proqramı (2015). Kurikulumu. Maarif.

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil konsepsiyası. (2008). Milli Kurikulum. Kurikulum. № 1. Maarif.

Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Ana dili fənni kurikulumu. (2009). (V-XI siniflər). Azərbaycan müəllimi.

Həsənov, F. (2011). *Şagirdlərin şifahi rəbitəli nitqinin inkişaf etdirilməsi üzrə işin xüsusiyyətləri*. Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi. № 4. Maarif.

Məhərrəmov, İ. (2014). *Şagirdlərdə rəbitəli nitqin inkişafı məqsədilə aparılan işlər haqqında. Filologiya məsələləri*. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, № 5. Maarif.

Ushinskiy, K. D. (1948). *Moskovskaya oblast'*. Poligrafiya, chast'.